

*Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,*

ВПЛИВ COVID-19 НА ДОГОВІРНІ ПРАВОВІДНОСИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Пандемія COVID-19 спричинила безпрецедентні заходи з боку багатьох держав. Значно обмежені як міжнародні, так і внутрішні переміщення громадян. Накладені обмеження на здійснення підприємницької діяльності в ряді сфер. Багато компаній та фізичних осіб-підприємців стикаються зі складнощами при виконанні своїх зобов'язань – будь то по договорах оренди, поставки, підяду, кредитним або лізинговим зобов'язанням.

З точки зору права пандемія та державні заходи можуть бути розглянуті у слідуючих моментах: якщо кредитор втратив інтерес у виконанні зобов'язання внаслідок прострочення боржника через події непереборної сили / «форс-мажору», то він, за загальним правилом, може зажадати припинення договору; постійна неможливість виконання зобов'язання боржником через обставини непереборної сили може стати підставою для припинення зобов'язання; істотна зміна обставин може стати підставою для зміни або розірвання договору.

При цьому важливе значення мають положення договору, оскільки в ньому сторони можуть як узгодити додаткові підстави для звільнення від відповідальності за невиконання зобов'язання або для його зміни чи припинення, так і, навпаки, виключити будь-які підстави.

Стаття 617 Цивільного кодексу України допускає звільнення боржника від відповідальності за невиконання зобов'язання, якщо особа доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили. Однак для такого звільнення необхідна наявність таких властивостей непереборної сили як надзвичайність, невідворотність та нездоланність [1, 2].

Пандемія та заходи з боку держави в принципі можуть бути класифіковані як обставини непереборної сили. Це також підтверджується Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [3]. Разом з тим, необхідно враховувати наступне:

- самі по собі пандемія і заходи з боку держави ще не означають, що виникли підстави для звільнення від відповідальності за статтею 617 ЦК України – в кожному конкретному випадку необхідно аналізувати, чи призвів «форс-мажор» до неможливості виконання зобов'язання, а також те, яким чином з боку договору розподілили ризики виникнення «форс-мажору»;

- обставина непереборної сили саме по собі лише звільняє від відповідальності за невиконання зобов'язання, але не звільняє від його виконання. Разом з тим, в договорах іноді зустрічаються положення про те, що якщо обставина непереборної сили триває певний період часу, то сторони мають право припинити такий договір;

- у разі виникнення обставин непереборної сили боржник повинен, за загальним правилом, негайно повідомити кредитора про їх виникнення. При порушенні цього обов'язку боржник може, крім іншого, бути зобов'язаний відшкодувати збитки, що виникли у кредитора внаслідок відсутності у нього відомостей про обставини непереборної сили. Разом з тим, оскільки пандемія і заходи з боку держави є загальновідомими обставинами, висновки судів щодо наслідків невиконання обов'язку щодо інформування можуть відрізнятися в кожному конкретному випадку.

- норми про обставини непереборної сили носять диспозитивний характер, та відповідно, певні обставини можуть бути виключені угодою сторін (або навпаки включені в цю угоду). У зв'язку з цим, в кожному конкретному випадку необхідно аналізувати положення угоди між кредитором і боржником.

Таким чином, ми бачимо, що суди, як правило, досить консервативно ставляться до звільнення від відповідальності за невиконання зобов'язань на підставі статті 617 ЦК України. Однак у даній ситуації, з урахуванням її безпрецедентності і прийнятих мір (або мір, які знаходяться у процесі прийняття) державних заходів позиція судів може бути іншою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

2. COVID-19 – последствия для договоров, подчиненных английскому праву Режим доступу: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/20200323%20COVID2019%20and%20its%20impact%20on%20English%20Law%20C.pdf>

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20/stru#Stru>